

Tekst: Els Rammeloo; foto's: Jef Cools, Magda Van Meensel

Herfstanemonen

Asters, dahlia's en chrysanten: ze zijn onmisbaar in de herfst. Maar laten we vooral de herfstanemonen niet vergeten, met hun witte of roze bloemen op elegante maar sterke stengels hoog boven het mooie blad. Ze zijn al aantrekkelijk in de knop, die klein en rond is, en pronken eenmaal geopend met tere witte of roze bloemblaadjes en enkele rijen oranje-gele meeldraden rond een groen hartje. Na de bloei is er soms nog de toegift van de geopende zaaddozen, als dotten wit katoen.

Herkomst

Herfstanemonen, afkomstig uit Centraal- en Oost-Azië, werden in Europa bekend halverwege de 19e eeuw. De Engelse plantenjager Robert Fortune had de plant zien bloeien op een kerkhof in de buurt van Shanghai, en stuurde in 1843 materiaal naar Engeland met het commentaar dat de plant door zijn langdurige bloei ook in Engeland in tuinen en op kerkhoven zeer bruikbaar zou zijn. De exemplaren die Fortune opstuurde hadden een dubbele rij bloemblaadjes; ze waren niet in de natuur verzameld maar kwamen uit een kwekerij: in China was de plant al eeuwen in cultuur, evenals in Japan. Daar was de plant oorspronkelijk vanuit China ingevoerd, maar vervolgens verwilderd; dat leidde vermoedelijk mede tot de verwarrende naam *Anemone japonica*, zoals de plant aanvankelijk genoemd werd. De

oorsprong ligt echter in de Oost-Chinese provincie Hupe, vanwaar pas rond 1900 de "wilde" vorm met enkele bloem in West-Europa werd ingevoerd. De huidige

botanische naam is *Anemone hupehensis*, terwijl de vorm die door Fortune werd opgestuurd nu *A. hupehensis* var. *japonica* wordt genoemd.

'Whirlwind'

'Bressingham Glow' foto David J. Stang

Soorten en cultivars

Behalve *A. hupehensis* kwamen nog enkele andere soorten naar het westen (*A. tomentosa* en *A. vitifolia*) en vanaf de tweede helft van de 19de eeuw werden die in Europa en de VS onderling zo vaak gekruist, dat de meeste rassen waarover we nu beschikken niet meer bij de ene of de andere soort zijn onder te brengen en beschouwd worden als hybriden. Sommige daarvan gaan al vele tientallen jaren mee, soms al meer dan een eeuw, en blijven populair: de overbekende 'Honorine Jobert' werd in 1853 aange troffen in een tuin in het Franse Verdun en genoemd naar de dochter des huizes; uit hetzelfde land kwam in 1900 'Robustissima', een cultivar van *A. hupehensis*. In de VS verscheen in 1887 'Whirlwind', nog altijd een van de best verkochte witte. 'Königin Charlotte' zag het levenslicht in Duitsland in 1898, 'Prinz Heinrich' in 1902, 'Richard Ahrens' in 1920, 'Splendens' in 1928. Uit Engeland kwam in 1932 'September Charm'. Op diverse keuringen die in Europa en de VS begin jaren 2000 werden gehouden, behaalden ze steeds weer zeer hoge quoteringen. In de tweede helft van vorige eeuw kwam er af en toe een nieuwe cultivar op de markt, in een iets andere tint roze, met meer of minder gevulde bloemen, wat beperkter in hoogte of wat vroeger of

later bloeiend, maar niet wezenlijk verschillend van de bestaande soorten. Tot in 2011.

Toen werd op de Chelsea Flower Show *Anemone WILD SWAN* ('Macane001') uitgeroepen tot Chelsea Plant of the Year. De Schotse kweekster Elisabeth MacGregor had een jaar of tien daarvoor in een groep zaailingen een bijzondere plant ontdekt, met grote witte, enkele bloemen, 7 à 9 cm in doorsnede, boven een dichte groep frisgroen blad. Aan de achterzijde van de bloemblaadjes is een brede streep blauw te zien, die bij tegenlicht ook aan de voorzijde doorschemert en de bloemen een lila schijn geeft. Bij schemering sluit de bloem zich tot een blauwwit balletje. MacGregor kon niet met zekerheid zeggen wat de ouderplanten waren, maar ze dacht dat daar naast *A. hupehensis* ook een voorjaarsbloeiende soort bij betrokken was, mogelijk *A. rupicola*. *WILD SWAN* blijft met 45-60 cm (in bloei) merklijk lager dan de meeste bekende rassen, die vaak 1m of meer halen. Hij bloeit nog veel langer, van juli tot september en bij terugknippen van de uitgebloeide stengels zelfs tot de eerste vorst.

Ondertussen verschenen er uit de kwekerij van Elisabeth Macgregor ook ande-

re "zwanen" ten tonele, zoals *DREAMING SWAN* ('Macane004'), die in het begin van de bloei enkele bloemen heeft, daarna halfdubbele; *DAINTY SWAN* ('Macane005'), *RUFFLED SWAN* ('Macane007'), *ELFIN SWAN* ('Macane017'), *REGAL SWAN* ('Macane044'). Met uitzondering van *RUFFLED SWAN* en *REGAL SWAN*, waarvoor de kwekerij een hoogte van 70 cm opgeeft, zijn dit allemaal laagblijvende soorten (40 à 50 cm) met halfdubbele of dubbele bloemen in wit of lichtroze. De bloemblaadjes hebben al dan niet een gefranjerde rand, allemaal die lilablauwe veeg over de achterzijde van het bloemblad en ze zijn allemaal kweekrechtelijk beschermd (PBR).

Maar ook andere kwekerijen lieten zich niet onbetuigd, zodat de keuze aanzienlijk groter geworden is, althans in het segment van de lager blijvende cultivars; door hun geringere hoogte kunnen die ook als potplant gebruikt worden. Zo is er ook de serie Fantasy, met o.a. *ARIEL*, *BELLE*, *ELSA*, *JASMINE*, *RED RIDING HOOD*, *RAPUNZEL*. Sommige daarvan zijn dieproze, bijna rood. Of een reeks waarvan de namen beginnen met 'Pretty Lady' gevolgd door Maria, Susan, Diana e.a. Hoewel rechtstreekse cultivars van de krachtig groeiende *A. hupehensis*, blijven ze toch vrij laag (70 cm). Recent kwam er een reeks op de markt die al begint te bloeien in mei, en daar in juli mee ophoudt; de naam van de cultivars is Spring Beauty + kleur. Qua vorm en afkomst wél, qua bloeiperiode geen "herfst"-anemoon. Doet de naam *FRILLY KNICKERS*, gefronste kniebroek, ('FP007' PBR) u eerder denken aan de Folies Bergères dan aan een anemoon, dan zit u precies goed: meerdere rijen golvende bloemdekblaadjes doen inderdaad denken aan de ruches op het ondergoed van de danseressen. De onbekende veredelaar/naamgever is blijkbaar een man van de wereld.

'DREAMING SWAN'

'ROYAL CANDY'

FANTASY ARIEL

FANTASY BELLE

FANTASY JASMINE

Eigenschappen en verzorging

De herfstbloeiende anemonen hebben graag een plaats uit de warmste middagzon of in halfschaduw, op een normale, voedzame tuingrond, niet te nat en niet te droog. Ze kunnen wel wat droogte hebben maar duurt die te lang, dan gaat het blad hangen en verschrompelt uiteindelijk. Het eerste jaar/jaren na aanplant of verplanten hebben ze wat tijd nodig om weer in de groei te komen, en worden ze ook niet zo hoog als later. Daarna zijn het probleemloze planten die jaren kunnen blijven staan. De dunne wortelstokken maken verplanten of vermeerderen door delen moeilijk. Als dat moet gebeuren dan in het voorjaar. Vóór weefselkweek zijn intrede deed werden herfstanemonen vermeerderd door wortelstek. Dat gebeurde in de rustperiode, begin winter. Door die wortelstokken kan de plant gaan lopen door de border, vooral *A. tomentosa* en de hybriden die daarvan zijn afgeleid; die zijn daarom beter te gebruiken als onderbeplanting bij heesters dan tussen andere planten in de border, maar het is ook weer niet zo dat ze overal zouden opduiken. Bovendien kunnen ze makkelijk worden verwijderd, gezien ze oppervlakkig wortelen.

zaaddoos bij *A. 'Pamina'*

Blad en bloem

Het blad is groot, samengesteld en vaak diep ingesneden. Het vormt een dikke pol die de bodem rondom de plant volledig bedekt. Daar bovenuit komen de luchtige, onbebladerde stengels met de bloemen, in een los, zich vertakkend scherm. Die bloemen hebben niet, zoals meestal het geval is, aparte kelk- en kroonblaadjes, maar slechts één type blad: men spreekt in dat geval van bloemdekblaadjes. Dat is het geval bij wel meer leden van de ranonelfamilie (*Ranunculaceae*) zoals *Clematis* of *Thalictrum*. De bloemdekblaadjes kunnen breed of smal zijn, afgerond zijn of eerder uitlopen op een punt en elkaar al dan niet overlappen. Ze kunnen in aantal verschillen van 5 tot meer dan 20 per bloem. Rondom het hart van de bloem zitten meerdere kransen van goudgele meeldraden. Indien zaadvorming optreedt (vaak zijn ze steriel), verandert het hart van de bloem in min of meer ronde, witte 'poederdonsjes', waarin de zaden zitten. De bloemen trekken veel bijen en zijn ook prima te gebruiken als snijbloem.

Indeling

De indeling van de herfstanemonen in cultivargroepen gebeurt tegenwoordig - op voorstel van Nederlands onderzoek - op basis van het aantal bloemblaadjes:

- de *Autumn Single Group* (ASG) bevat de enkelbloemige cultivars, met gemiddeld 5 bloemdekblaadjes, hoewel een enkele bloem op de plant er ook wel eens eentje meer kan hebben. Een voorbeeld is *A. hupehensis* 'Robustissima'
- de *Autumn Elegans Group* (AEG) heeft halfgevlude bloemen en 6-19 bloemdekblaadjes; die zijn breed en overlappen elkaar. 'Honorine Jobert' behoort tot deze groep.
- in de *Autumn Double Group* (ADG) zitten alle gevuldbloemigen; ze hebben 20 of meer bloemdekblaadjes die elkaar al dan niet overlappen. Voorbeeld: 'Pamina'.

Bloemvormen

'Königin Charlotte', halfgevuld (AEG)

'Pamina', dubbel (ADG)

A. hupehensis 'Emmy Deep Rose', enkel (ASG)

naam	hoogte	kleur	bloeitijd	groep	opmerkingen
Hoge soorten					
'Andrea Atkinson'	120	wit	8-10	AEG	lijkt goed op H. Jobert
'Claudy Abundance'	120	lichtroze	8-10	AEG	achterkant donkerroze
'Honorine Jobert'	120	wit	8-10	AEG	AGM
'Robustissima'	120	lilaroze	7-9	ASG	bloeit vroeg; breidt snel uit
'Köningin Charlotte'	100	lilaroze	9-10	AEG	AGM
'Overture'	100	licht- + donkerder roze	7-9	ASG	bloeit vroeg
'Richard Ahrens'	100	heel licht roze	9-10	ASG	
'Whirlwind'	100	wit	9-10	ADG	
Middelhoge soorten					
'Prinz Heinrich'	80	donkerroze	8-10	ADG	
'September Charm'	80	lilaroze	8-9	ASG	AGM
'Splendens'	80	roze, witte rand	8-9	ASG	
'Pamina'	80	dieproze	9-10	ADG	AGM/ISU
'Serenade'	80	roze	8-10	AEG	
'Bressingham Glow'	70	roze	8-10	ADG	
FRILLY KNICKERS	70	rozig wit	7-9	ADG	
'Hadspen Abundance'	70	roze	9-10	ASG	AGM
REGAL SWAN	70	lila	7-9	AEG	
RUFFLED SWAN	70	wit	7-10	AEG	
Lagere soorten					
'Carmen'	60	donkerroze	7-9	ADG	
DREAMING SWAN	60	wit	7-9	AEG	
SNOW ANGEL ('Ifansa'PBR)	60	wit	8-10	AEG	
ARIEL® ('infanfa'PBR)	50	donker magentarood	7-9	AEG	
ELSA	50	wit	7-9	AEG	
PRETTY LADY MARIA ('Aneplaria' PBR)	50	wit	8-10	ASG	
DAINTY SWAN	50	wit	7-9	AEG	
ELFIN SWAN	50	wit	7-9	AEG	
'Giselle'	45	roze	7-9	ADG	kleine bloem
FANTASY RED RIDING HOOD ('Apanfarrh'PBR)	40	rozerood	7-10	ASG	
JASMINE ('ifanj'PBR)	40	rozepaars	8-10	ASG	
'Pocahontas'PBR	40	oudroze	8-10	AEG	ISU
'Spring Beauty Pink'	40	dieproze	5-7	ASG	zeer vroege bloei

ASG, AEG, ADG: resp. 5, 6-19 of meer dan 20 bloemdekblaadjes

AGM: Engelse onderscheiding

ISU: onderscheiding van de Internationale Stauden Union: Vereniging van voornamelijk Europese vasteplantenkwekers